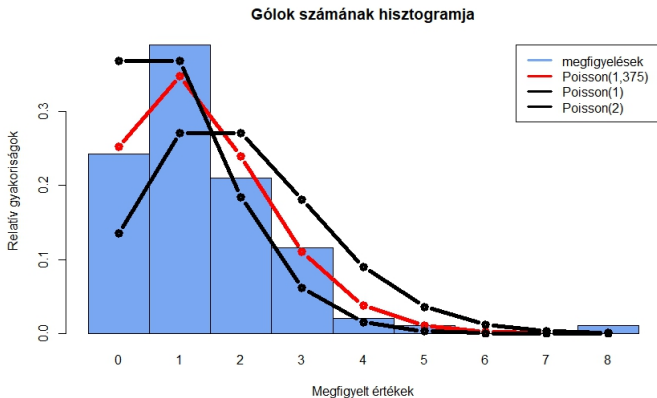
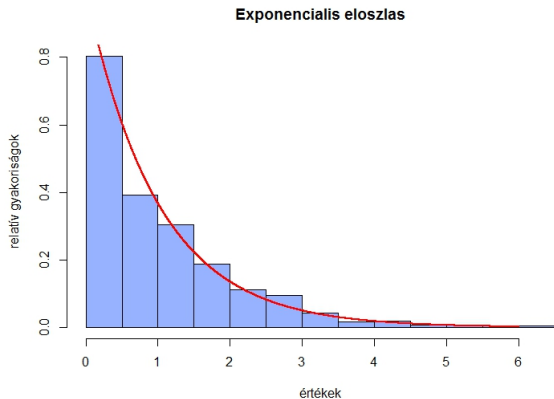

Poisson-eloszlás paraméterének becslése

A gólok számának hisztogramja $n = 95$ mérkőzésen, és különböző paraméterű Poisson-eloszlások ($\mathbb{P}_\lambda(X = k) = \lambda^k / k! \cdot e^{-\lambda}$). $\lambda = 1,375$ a gólok átlagos száma.

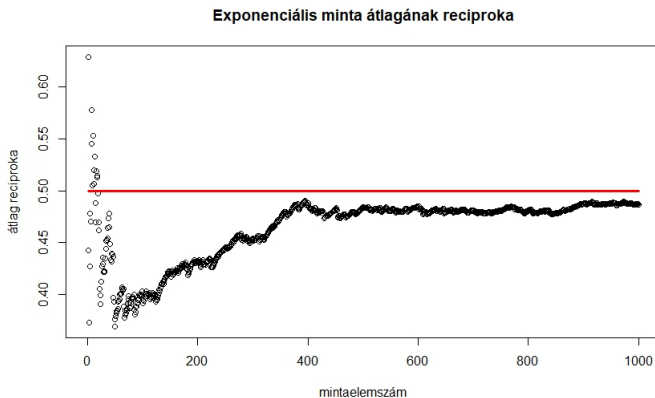
Az exponenciális eloszlású minta hisztogramja

Exponenciális eloszlású minta hisztogramja és sűrűségfüggvénye:

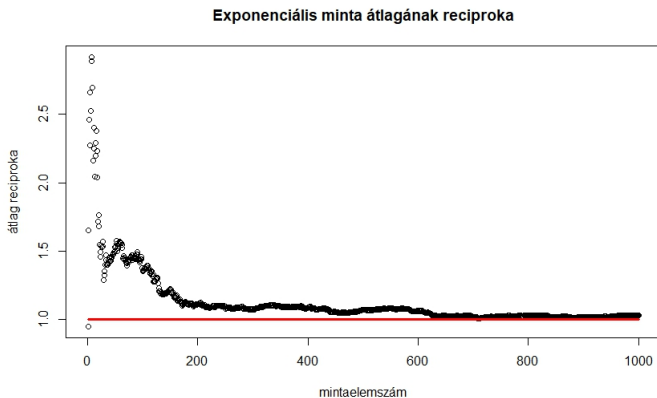
$$f(x) = \lambda \exp(-\lambda x) \mathbb{I}(x > 0); \quad \mathbb{E}(X) = D(X) = \frac{1}{\lambda}.$$

Exponenciális eloszlás

$\lambda = 0,5$ paraméterű exponenciális eloszlást generálva a mintaátlag reciproka $0,5$ -höz tart, azaz **konzisztens** becslés, hiszen ez minden λ -ra teljesül.

Exponenciális eloszlás

$\lambda = 1$ paraméterű exponenciális eloszlást generálva a mintaátlag reciproka 1-hez tart, azaz **konzisztens** becslés, hiszen ez minden λ -ra teljesül.

Statisztikai mező

Definíció

Az $(\Omega, \mathcal{A}, \mathcal{P})$ hármast **statisztikai mezőnek** nevezünk, ha minden $\mathbb{P} \in \mathcal{P}$ -re $(\Omega, \mathcal{A}, \mathbb{P})$ Kolmogorov-féle valószínűségi mező.

Paraméteres statisztikai mező: $\mathcal{P} = \{\mathbb{P}_\vartheta : \vartheta \in \Theta\}$. Ekkor ϑ az ismeretlen paraméter, mely egy $\Theta \subseteq \mathbb{R}^q$ ismert halmaz eleme.

Például: $\mathcal{P}$ lehet például

- a λ paraméterű Poisson-eloszlások halmaza;
- a normális eloszlások halmaza (ekkor $\vartheta = (m, \sigma)$ az ismeretlen paraméter);
- az $[a, b]$ intervallumon egyenletes eloszlások halmaza (ekkor $\vartheta = (a, b)$ az ismeretlen paraméter).

Minta és statisztika

Definíció (Minta)

Legyen $(\Omega, \mathcal{A}, \mathcal{P})$ statisztikai mező. Egy

$$\underline{X} = (X_1, X_2, \dots, X_n) : \Omega \rightarrow B \subseteq \mathbb{R}^n$$

valószínűségi vektorváltozót (n elemű) **mintának** nevezünk. Itt B a mintatér, n a minta elemszáma vagy nagysága. A minta független, ha az $X_1, X_2, \dots, X_n$ valószínűségi változók függetlenek.

Minta és statisztika

Definíció (Minta)

Legyen $(\Omega, \mathcal{A}, \mathcal{P})$ statisztikai mező. Egy

$$\underline{X} = (X_1, X_2, \dots, X_n) : \Omega \rightarrow B \subseteq \mathbb{R}^n$$

valószínűségi vektorváltozót (n elemű) **mintának** nevezünk. Itt B a mintatér, n a minta elemszáma vagy nagysága. A minta független, ha az $X_1, X_2, \dots, X_n$ valószínűségi változók függetlenek.

Definíció (Statisztika)

Legyen $T : B \rightarrow \mathbb{R}^k$ függvény. Ekkor a $T(X_1, X_2, \dots, X_n)$ valószínűségi változót statisztikának nevezzük.

Például: $T(X_1, \dots, X_n) = \bar{X}$ a mintaátlag, vagy $T(X_1, \dots, X_n) = s_n^*$ a korrigált tapasztalati szórásnégyzet.

Egyenletes eloszlás paraméterének becslése

Legyen $X_1, X_2, \dots, X_n$ független azonos eloszlású minta az $\{1, 2, \dots, N\}$ halma-
zon egyenletes eloszlásból, ahol N ismeretlen paraméter [https://en.wikipedia.
org/wiki/German_tank_problem](https://en.wikipedia.org/wiki/German_tank_problem).

Például: 52, 38, 14, 69, 44, 28.

Átlag: 40, 83

Hogyan becsülnénk ez alapján N -t?

Egyenletes eloszlás paraméterének becslése

Legyen $X_1, X_2, \dots, X_n$ független azonos eloszlású minta az $\{1, 2, \dots, N\}$ halmazon egyenletes eloszlásból, ahol N ismeretlen paraméter https://en.wikipedia.org/wiki/German_tank_problem.

Például: 52, 38, 14, 69, 44, 28.

Átlag: 40, 83

Hogyan becsülnénk ez alapján N -t?

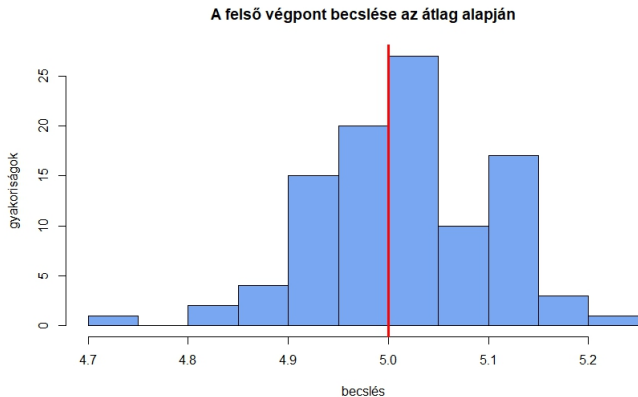
Folytonos változat: legyen $X_1, X_2, \dots, X_n$ független azonos eloszlású minta a $[0, \vartheta]$ intervallumon egyenletes eloszlásból, ahol $\vartheta > 0$ ismeretlen paraméter.

Minta: $X_1, X_2, \dots, X_5$, például 4, 3;   5, 6;   3, 2;   1, 8;   2, 2

Átlag: $\bar{X} = 3,42$

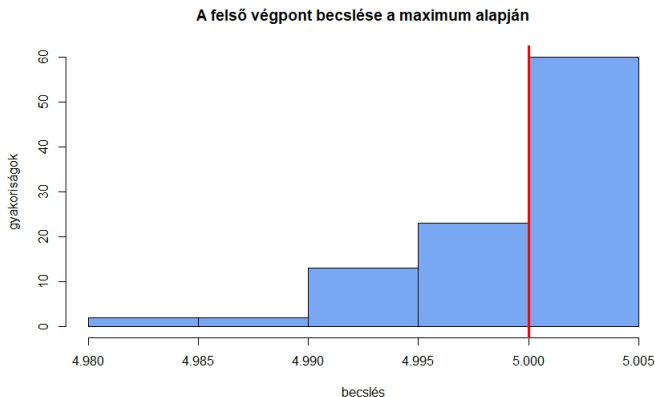
Hogyan becsülnénk ez alapján ϑ -t?

Egyenletes eloszlás paraméterének becslése

A $[0, \vartheta]$ intervallumon egyenletes eloszlás paraméterének becslése $T(X) = 2\bar{X}$ -szel, $n = 1000$ elemű mintából. Az igazi paraméter $\vartheta = 5$. Száz ismétlésből a becslések átlaga: **5,015**, korigált tapasztalati szórása: **0,086**.

Egyenletes eloszlás paraméterének becslése

A $[0, \vartheta]$ intervallumon egyenletes eloszlás paraméterének becslése a maximum alapján $T(X) = \frac{n+1}{n} \max(X_1, \dots, X_n)$ -nel, $n = 1000$ elemű mintából. Az igazi paraméter $\vartheta = 5$. Száz ismétlésből a becslések átlaga: **4,9999**, korrigált tapasztalati szórása: **0,0049** < **0,086**.

Egyenletes eloszlás paraméterének becslése

$X_1, X_2, \dots, X_n$ független azonos eloszlású, a $[0, \vartheta]$ intervallumon egyenletes eloszlású valószínűségi változók. Itt $\vartheta > 0$ ismeretlen paraméter. Tekintsük a ϑ két különböző becslését:

$$T_1(X_1, \dots, X_n) = 2\bar{X}; \quad \mathbb{E}_{\vartheta}(T_1) = 2 \cdot \frac{\vartheta}{2} = \vartheta; \quad D_{\vartheta}(T_1) = \frac{\vartheta}{\sqrt{3n}}.$$

Másrészt, felhasználva, hogy $X_n^* = \max(X_1, \dots, X_n)$ sűrűségfüggvénye: $f_{\vartheta}(t) = (nt^{n-1}/\vartheta^n)\mathbb{I}(0 \leq t \leq \vartheta)$, egy másik becslést is találhatunk:

$$T_2(X_1, \dots, X_n) = \frac{n+1}{n} \cdot X_n^*; \quad \mathbb{E}_{\vartheta}(T_2) = \frac{n+1}{n} \cdot \frac{n\vartheta}{n+1} = \vartheta.$$

$$D_{\vartheta}(T_2) = \sqrt{\frac{n \cdot \vartheta^2}{(n+2)(n+1)^2}} \leq \frac{\vartheta}{n+1} < \frac{\vartheta}{\sqrt{3n}}.$$

Egyenletes eloszlás paraméterének becslése

$X_1, X_2, \dots, X_n$ független azonos eloszlású, a $[0, \vartheta]$ intervallumon egyenletes eloszlású valószínűségi változók. Itt $\vartheta > 0$ ismeretlen paraméter. Tekintsük a ϑ két különböző becslését:

$$T_1(X_1, \dots, X_n) = 2\bar{X}; \quad \mathbb{E}_{\vartheta}(T_1) = 2 \cdot \frac{\vartheta}{2} = \vartheta; \quad D_{\vartheta}(T_1) = \frac{\vartheta}{\sqrt{3n}}.$$

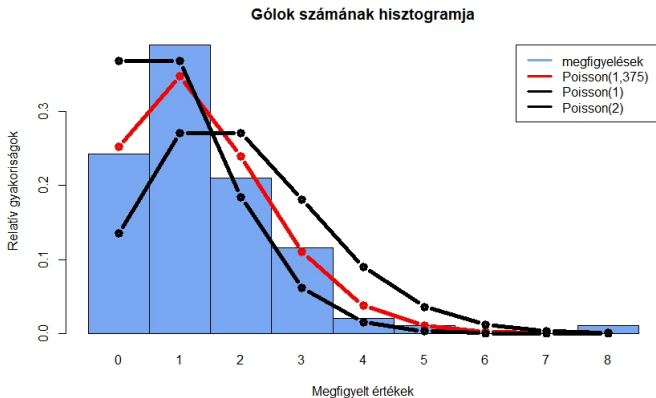
Másrészt, felhasználva, hogy $X_n^* = \max(X_1, \dots, X_n)$ sűrűségfüggvénye: $f_{\vartheta}(t) = (nt^{n-1}/\vartheta^n)\mathbb{I}(0 \leq t \leq \vartheta)$, egy másik becslést is találhatunk:

$$T_2(X_1, \dots, X_n) = \frac{n+1}{n} \cdot X_n^*; \quad \mathbb{E}_{\vartheta}(T_2) = \frac{n+1}{n} \cdot \frac{n\vartheta}{n+1} = \vartheta.$$

$$D_{\vartheta}(T_2) = \sqrt{\frac{n \cdot \vartheta^2}{(n+2)(n+1)^2}} \leq \frac{\vartheta}{n+1} < \frac{\vartheta}{\sqrt{3n}}.$$

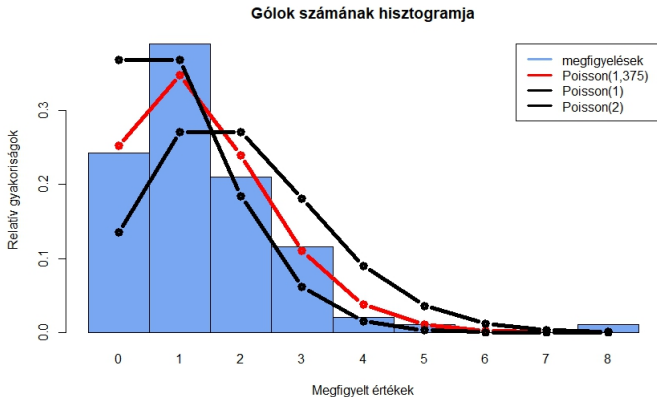
Mindkét becslés **torzítatlan** ϑ -ra, és a második **hatásosabb**.

Poisson-eloszlás paraméterének becslése

A gólok számának hisztogramja $n = 95$ mérkőzésen, és különböző paraméterű Poisson-eloszlások. Ekkor

Poisson-eloszlás paraméterének becslése

A gólok számának histogramja $n = 95$ mérkőzésen, és különböző paraméterű Poisson-eloszlások. Ekkor

$$\mathbb{E}(\bar{X}) = \mathbb{E}(X_1) = \lambda \quad \text{minden } \lambda\text{-ra.}$$

Ha az átlaggal becsljük a paramétert, akkor a becslésünk várható értéke λ .

Becslések és tulajdonságaik

- $(\Omega, \mathcal{A}, \mathcal{P})$ statisztikai mező;
- $\mathcal{P} = \{\mathbb{P}_\vartheta : \vartheta \in \Theta\}$ valamely Θ halmazzal (Θ a paraméterter);
- $g : \Theta \rightarrow \mathbb{R}$ függvény.
- Cél: olyan T statisztika keresése, amire a $T(X)$ valószínűségi változó és a $g(\vartheta)$ érték valamilyen értelemben közel esnek egymáshoz.

Becslések és tulajdonságaik

- $(\Omega, \mathcal{A}, \mathcal{P})$ statisztikai mező;
- $\mathcal{P} = \{\mathbb{P}_\vartheta : \vartheta \in \Theta\}$ valamely Θ halmazzal (Θ a paraméterter);
- $g : \Theta \rightarrow \mathbb{R}$ függvény.
- Cél: olyan T statisztika keresése, amire a $T(X)$ valószínűségi változó és a $g(\vartheta)$ érték valamilyen értelemben közel esnek egymáshoz.

Definíció (Torzítatlanság)

A T statisztika torzítatlan becslés $g(\vartheta)$ -ra, ha minden $\vartheta \in \Theta$ -ra

$$\mathbb{E}_\vartheta(T(X_1, \dots, X_n)) = g(\vartheta).$$

A T statisztika torzítása a $b_T(\vartheta) = \mathbb{E}_\vartheta(T(X_1, \dots, X_n)) - g(\vartheta)$ függvény.

Példa. $X_1, X_2, \dots, X_n$ független minta a $[0, \vartheta]$ intervallumon egyenletes eloszlásból.

Becslések és tulajdonságaik

- $(\Omega, \mathcal{A}, \mathcal{P})$ statisztikai mező;
- $\mathcal{P} = \{\mathbb{P}_\vartheta : \vartheta \in \Theta\}$ valamely Θ halmazzal (Θ a paraméterter);
- $g : \Theta \rightarrow \mathbb{R}$ függvény.
- Cél: olyan T statisztika keresése, amire a $T(X)$ valószínűségi változó és a $g(\vartheta)$ érték valamilyen értelemben közel esnek egymáshoz.

Definíció (Torzítatlanság)

A T statisztika torzítatlan becslés $g(\vartheta)$ -ra, ha minden $\vartheta \in \Theta$ -ra

$$\mathbb{E}_\vartheta(T(X_1, \dots, X_n)) = g(\vartheta).$$

A T statisztika torzítása a $b_T(\vartheta) = \mathbb{E}_\vartheta(T(X_1, \dots, X_n)) - g(\vartheta)$ függvény.

Példa. $X_1, X_2, \dots, X_n$ független minta a $[0, \vartheta]$ intervallumon egyenletes eloszlásból. Ekkor $2\bar{X}$ torzítatlan becslés $g(\vartheta) = \vartheta$ -ra: $\mathbb{E}(2\bar{X}) = \vartheta$.

Torzítatlan becslések

Állítás (A várható érték torzítatlan becslése)

Legyen $X_1, \dots, X_n$ független azonos eloszlású véges várható értékű minta. Ekkor

$$\mathbb{E}_\vartheta(\bar{X}) = \mathbb{E}_\vartheta(X_1) \quad \text{minden } \vartheta \in \Theta\text{-ra,}$$

*vagyis a **mintaátlag** torzítatlan becslés ψ -re.*

Állítás (A szórásnégyzet torzítatlan becslése)

$X_1, \dots, X_n$ független azonos eloszlású véges szórású minta. Ekkor Ekkor

$$\mathbb{E}_\vartheta(s_n^{*2}) = D_\vartheta^2(X_1) \quad \text{minden } \vartheta \in \Theta\text{-ra,}$$

*vagyis a **korrigált tapasztalati szórásnégyzet** torzítatlan becslés a szórásnégyzet-re.*

Az átlag várható értéke

Állítás

Legyen $X_1, \dots, X_n$ független azonos eloszlású minta, és $m = \mathbb{E}(X_i) < \infty$. Ekkor

$$\mathbb{E}(\bar{X}) = m.$$

Az átlag várható értéke

Állítás

Legyen $X_1, \dots, X_n$ független azonos eloszlású minta, és $m = \mathbb{E}(X_i) < \infty$. Ekkor

$$\mathbb{E}(\bar{X}) = m.$$

Bizonyítás.

$$\mathbb{E}(\bar{X}) = \mathbb{E}\left(\frac{X_1 + \dots + X_n}{n}\right) = \frac{1}{n}\mathbb{E}(X_1 + \dots + X_n) = \frac{1}{n} \cdot nm = m.$$

Felhasználtuk a várható érték linearitását, és hogy csak eloszlástól függ:

- $\mathbb{E}(cX) = c\mathbb{E}(X)$, ha $c \in \mathbb{R}$;
- $\mathbb{E}(Y + Z) = \mathbb{E}(Y) + \mathbb{E}(Z)$;
- ha Y és Z eloszlása megegyezik, akkor $\mathbb{E}(Y) = \mathbb{E}(Z)$

Tehát a **mintaátlag** torzítatlan becslés a várható értékre.

Speciálisan: a **relatív gyakoriság** torzítatlan becslés egy esemény valószínűségére.

Az átlag szórása

Állítás

Legyen $X_1, \dots, X_n$ független azonos eloszlású minta, és $\mathbb{E}(X_i^2) < \infty$ (amiből következik, hogy a szórás véges). Ekkor

$$D(\bar{X}) = \frac{D(X_1)}{\sqrt{n}}.$$

Az átlag szórása

Állítás

Legyen $X_1, \dots, X_n$ független azonos eloszlású minta, és $\mathbb{E}(X_i^2) < \infty$ (amiből következik, hogy a szórás véges). Ekkor

$$D(\bar{X}) = \frac{D(X_1)}{\sqrt{n}}.$$

Bizonyítás.

$$D(\bar{X}) = D\left(\frac{X_1 + \dots + X_n}{n}\right) = \frac{D(X_1 + \dots + X_n)}{n} = \frac{\sqrt{nD^2(X_1)}}{n} = \frac{D(X_1)}{\sqrt{n}}.$$

Felhasználtuk a szórás alábbi tulajdonságait:

- $D(cX) = |c|D(X)$, ha $c \in \mathbb{R}$ valós szám;
- $D(Y + Z) = \sqrt{D^2(Y) + D^2(Z)}$, ha Y és Z függetlenek;
- ha Y és Z eloszlása megegyezik, akkor $D(Y) = D(Z)$

Tapasztalati szórásnégyzet

Állítás (A tapasztalati szórásnégyzet másik alakja)

$$s_n^2 = \frac{1}{n} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \bar{X}^2.$$

Bizonyítás. Átrendezéssel kapjuk, hogy

$$\begin{aligned} \sum_{k=1}^n (X_k - \bar{X})^2 &= \sum_{k=1}^n [X_k^2 - 2X_k \cdot \bar{X} + \bar{X}^2] = \left(\sum_{k=1}^n X_k^2 \right) - 2n\bar{X} \cdot \bar{X} + n \cdot \bar{X}^2 = \\ &= \left(\sum_{k=1}^n X_k^2 \right) - n \cdot \bar{X}^2. \end{aligned}$$

Ebből adódik, hogy

$$s_n^2 = \frac{1}{n} \left[\sum_{k=1}^n (X_k - \bar{X})^2 \right] = \frac{1}{n} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \bar{X}^2,$$

a tapasztalati szórásnégyzet definíciója alapján.

Korrigált tapasztalati szórásnégyzet

$$s_n^{*2} = \frac{n}{n-1} s_n^2 = \frac{n}{n-1} \left[\frac{1}{n} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \bar{X}^2 \right] = \frac{1}{n-1} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \frac{n}{n-1} \bar{X}^2.$$

Az első tag várható értéke a szórásnégyzet definíciója alapján:

Korrigált tapasztalati szórásnégyzet

$$s_n^{*2} = \frac{n}{n-1} s_n^2 = \frac{n}{n-1} \left[\frac{1}{n} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \bar{X}^2 \right] = \frac{1}{n-1} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \frac{n}{n-1} \bar{X}^2.$$

Az első tag várható értéke a szórásnégyzet definíciója alapján:

$$\mathbb{E}_\vartheta \left(\sum_{k=1}^n X_k^2 \right) = \sum_{k=1}^n \mathbb{E}_\vartheta (X_k^2) = n \cdot \mathbb{E}_\vartheta (X_1^2) = n \cdot [D_\vartheta^2(X_1) + \mathbb{E}_\vartheta (X_1)^2].$$

A második tag várható értéke az átlag szórásnégyzete alapján:

Korrigált tapasztalati szórásnégyzet

$$s_n^{*2} = \frac{n}{n-1} s_n^2 = \frac{n}{n-1} \left[\frac{1}{n} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \bar{X}^2 \right] = \frac{1}{n-1} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \frac{n}{n-1} \bar{X}^2.$$

Az első tag várható értéke a szórásnégyzet definíciója alapján:

$$\mathbb{E}_\vartheta \left(\sum_{k=1}^n X_k^2 \right) = \sum_{k=1}^n \mathbb{E}_\vartheta (X_k^2) = n \cdot \mathbb{E}_\vartheta (X_1^2) = n \cdot [D_\vartheta^2(X_1) + \mathbb{E}_\vartheta (X_1)^2].$$

A második tag várható értéke az átlag szórásnégyzete alapján:

$$\mathbb{E}_\vartheta (\bar{X}^2) = D_\vartheta^2(\bar{X}) + \mathbb{E}_\vartheta (\bar{X})^2 = \frac{1}{n} D_\vartheta^2(X_1) + \mathbb{E}_\vartheta (X_1)^2.$$

Korrigált tapasztalati szórásnégyzet

$$s_n^{*2} = \frac{n}{n-1} s_n^2 = \frac{n}{n-1} \left[\frac{1}{n} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \bar{X}^2 \right] = \frac{1}{n-1} \left[\sum_{k=1}^n X_k^2 \right] - \frac{n}{n-1} \bar{X}^2.$$

Az első tag várható értéke a szórásnégyzet definíciója alapján:

$$\mathbb{E}_\vartheta \left(\sum_{k=1}^n X_k^2 \right) = \sum_{k=1}^n \mathbb{E}_\vartheta (X_k^2) = n \cdot \mathbb{E}_\vartheta (X_1^2) = n \cdot [D_\vartheta^2(X_1) + \mathbb{E}_\vartheta (X_1)^2].$$

A második tag várható értéke az átlag szórásnégyzete alapján:

$$\mathbb{E}_\vartheta (\bar{X}^2) = D_\vartheta^2(\bar{X}) + \mathbb{E}_\vartheta (\bar{X})^2 = \frac{1}{n} D_\vartheta^2(X_1) + \mathbb{E}_\vartheta (X_1)^2.$$

Vagyis valóban s_n^{*2} torzítatlan becslés a szórásnégyzetre:

$$\mathbb{E}_\vartheta (s_n^{*2}) = \frac{n}{n-1} [D_\vartheta^2(X_1) + \mathbb{E}_\vartheta (X_1)^2] - \frac{n}{n-1} \left[\frac{1}{n} D_\vartheta^2(X_1) + \mathbb{E}_\vartheta (X_1)^2 \right] = D_\vartheta^2(X_1).$$

Becslések összehasonlítása

Definíció (Hatásosság)

Legyenek T_1, T_2 **torzítatlan** becslései a paraméter $\psi(\vartheta)$ függvényének. T_1 **hatásosabb** T_2 -nél, ha

$$D_{\vartheta}^2(T_1) \leq D_{\vartheta}^2(T_2)$$

teljesül minden $\vartheta \in \Theta$ -ra.

A T_1 becslés **hatásos** $\psi(\vartheta)$ -ra, ha $\psi(\vartheta)$ minden torzítatlan becslésénél hatásosabb (és ő maga is torzítatlan).

Becslések összehasonlítása

Definíció (Hatásosság)

Legyenek T_1, T_2 **torzítatlan** becslései a paraméter $\psi(\vartheta)$ függvényének. T_1 **hatásosabb** T_2 -nél, ha

$$D_{\vartheta}^2(T_1) \leq D_{\vartheta}^2(T_2)$$

teljesül minden $\vartheta \in \Theta$ -ra.

A T_1 becslés **hatásos** $\psi(\vartheta)$ -ra, ha $\psi(\vartheta)$ minden torzítatlan becslésénél hatásosabb (és ő maga is torzítatlan).

- Nem mindig létezik hatásos becslés, és lehetséges, hogy T_1 és T_2 közül egyik sem hatásosabb a másiknál.
- A várható értékre nézve a mintaátlag hatásosabb minden $\sum_{j=1}^n c_j X_j$ alakú becslésnél (ahol $\sum_{j=1}^n c_j = 1$).

Becslések összehasonlítása

Definíció (Hatásosság)

Legyenek T_1, T_2 **torzítatlan** becslései a paraméter $\psi(\vartheta)$ függvényének. T_1 **hatásosabb** T_2 -nél, ha

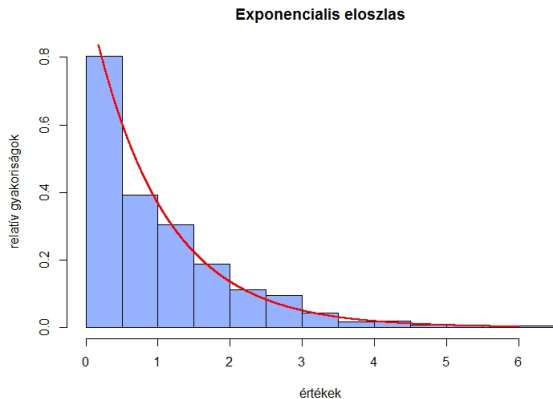
$$D_{\vartheta}^2(T_1) \leq D_{\vartheta}^2(T_2)$$

teljesül minden $\vartheta \in \Theta$ -ra.

A T_1 becslés **hatásos** $\psi(\vartheta)$ -ra, ha $\psi(\vartheta)$ minden torzítatlan becslésénél hatásosabb (és ő maga is torzítatlan).

- Nem mindig létezik hatásos becslés, és lehetséges, hogy T_1 és T_2 közül egyik sem hatásosabb a másiknál.
- A várható értékre nézve a mintaátlag hatásosabb minden $\sum_{j=1}^n c_j X_j$ alakú becslésnél (ahol $\sum_{j=1}^n c_j = 1$).
- **Bizonyos feladatokban lehet a mintaátlagnál hatásosabb becslés a várható értékre:** A $[0, b]$ intervallumon egyenletes eloszlás esetén b -re $\frac{n+1}{n} \max(X_1, \dots, X_n)$ hatásosabb a mintaátlag kétszeresénél.

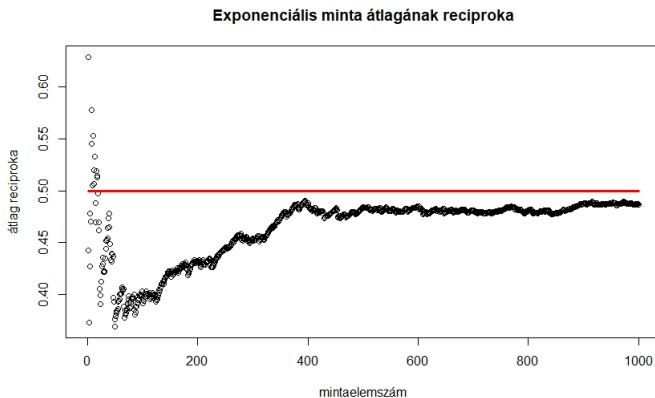
Az exponenciális eloszlású minta hisztogramja

Exponenciális eloszlású minta hisztogramja és sűrűségfüggvénye:

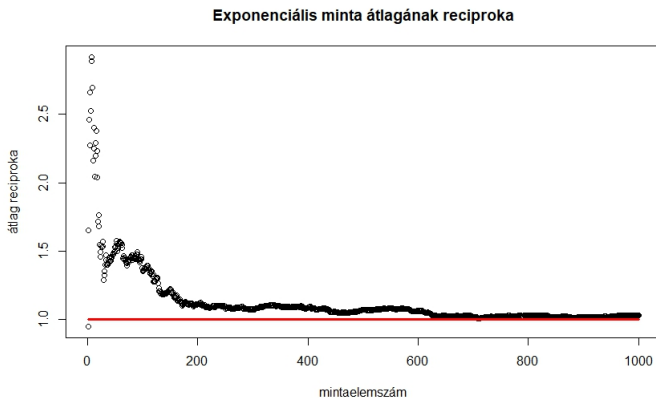
$$f(x) = \lambda \exp(-\lambda x) \mathbb{I}(x > 0); \quad \mathbb{E}(X) = D(X) = \frac{1}{\lambda}.$$

Exponenciális eloszlás

$\lambda = 0,5$ paraméterű exponenciális eloszlást generálva a mintaátlag reciproka $0,5$ -höz tart, azaz **konzisztens** becslés, hiszen ez minden λ -ra teljesül.

Exponenciális eloszlás

$\lambda = 1$ paraméterű exponenciális eloszlást generálva a mintaátlag reciproka 1-hez tart, azaz **konzisztens** becslés, hiszen ez minden λ -ra teljesül.

Konzisztencia

Definíció

A $T_n = T_n(X_1, \dots, X_n)$ **konzisztens** becsléssorozat $g(\vartheta)$ -ra, ha minden $\vartheta \in \Theta$ -ra

$$(T_n(X_1, \dots, X_n)) \rightarrow g(\vartheta)$$

$n \rightarrow \infty$ esetén sztochasztikusan, azaz minden $\vartheta \in \Theta$ és $\varepsilon > 0$ -ra teljesül, hogy

$$\mathbb{P}_\vartheta(|T_n - g(\vartheta)| > \varepsilon) \rightarrow 0 \quad (n \rightarrow \infty).$$

Konzisztencia

Definíció

A $T_n = T_n(X_1, \dots, X_n)$ **konzisztens** becsléssorozat $g(\vartheta)$ -ra, ha minden $\vartheta \in \Theta$ -ra

$$(T_n(X_1, \dots, X_n)) \rightarrow g(\vartheta)$$

$n \rightarrow \infty$ esetén sztochasztikusan, azaz minden $\vartheta \in \Theta$ és $\varepsilon > 0$ -ra teljesül, hogy

$$\mathbb{P}_\vartheta(|T_n - g(\vartheta)| > \varepsilon) \rightarrow 0 \quad (n \rightarrow \infty).$$

Elégséges feltétel:

$$\mathbb{E}_\vartheta(T_n(X)) \rightarrow g(\vartheta) \quad \text{és} \quad D_\vartheta(T_n(X)) \rightarrow 0$$

minden $\vartheta \in \Theta$ -ra.

Példák torzítatlan, konzisztens becslésekre

$X_1, X_2, \dots$ független azonos eloszlású minta. Ekkor

$$T_n = \frac{X_1 + X_2 + \dots + X_n}{n} \rightarrow \mathbb{E}_\vartheta(X_1)$$

teljesül $n \rightarrow \infty$ esetén sztochasztikusan a nagy számok gyenge törvénye szerint, vagyis az **átlag** konzisztens becslés a **várható értékre**.

Speciális eset: a **relatív gyakoriság** konzisztens becslés a **valószínűségre**.

Példák torzítatlan, konzisztens becslésekre

$X_1, X_2, \dots$ független azonos eloszlású minta. Ekkor

$$T_n = \frac{X_1 + X_2 + \dots + X_n}{n} \rightarrow \mathbb{E}_\vartheta(X_1)$$

teljesül $n \rightarrow \infty$ esetén sztochasztikusan a nagy számok gyenge törvénye szerint, vagyis az **átlag** konzisztens becslés a **várható értékre**.

Speciális eset: a **relatív gyakoriság** konzisztens becslés a **valószínűségre**.

Nevezetes eloszlások:

- Poisson-eloszlás λ paraméterére az átlag torzítatlan, konzisztens
- a normális eloszlás m paraméterére az átlag torzítatlan és konzisztens; a σ paraméterre a tapasztalati szórás és a korigált tapasztalati szórás konzisztensek, de nem torzítatlanok; σ^2 -re s_n^{*2} torzítatlan
- exponenciális eloszlás: $1/\bar{X}$ konzisztens λ -ra, de nem torzítatlan a paraméterre
- exponenciális eloszlás: $(n+1) \cdot \min(X_1, \dots, X_n)$ torzítatlan, de nem konzisztens a várható értékre (vagyis $1/\lambda$ -ra).

Házi feladat március 4., kedd, 10:15-ig

Legyen $X_1, X_2, \dots, X_n$ független Poisson-eloszlású minta ismeretlen $\lambda > 0$ paraméterrel.

a) Adjunk torzítatlan becslést a $\lambda^2 \cdot e^{-\lambda}$ mennyiségre.

b) Sorsoljunk 1000 elemű mintát két különböző paraméterrel, és hasonlítsuk össze a torzítatlan becslés értékét $\lambda^2 \cdot e^{-\lambda}$ -tel (tehát például $\lambda = 5$ és $\lambda = 10$ esetén is végezzük el a sorsolást, és számítsuk ki külön-külön mind a két esetben a becslést és a becsülni kívánt mennyiséget is).